

N:o 12.

Ank. till Riksd. kansli den 7 april 1899, kl. 1 e. m.

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 2, med anledning af väckta motioner angående dels förändrad uppställning af den s. k. lilla almanackan, dels och införande af en mera tidsenlig och svensk namnlängd i almanackan.

I en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 138, som blifvit till utskottet hänvisad, hemställer herr *C. E. Johansson* i Berga: »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta föranstalta derom, att kongl. vetenskapsakademien vid fortsatt utgifvande af lilla almanackan, med bibehållande af priset 14 öre stycket oförändradt, vidtager förenklad och förbättrad uppställning af densamma i förut angifvet syfte, jemväl beträffande goda, allmännyttiga småskrifters införande i ökad grad».

Med anledning af denna motion hafva herrar *Ernst Carlson* och *Knut Almqvist* framlagt en motion, n:o 237, hvilken jemväl blifvit till utskottet hänvisad, deri hemställes: »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta vidtaga åtgärd för att en ny, mera tidsenlig och svensk namnlängd måtte i stället för den nuvarande föråldrade varda i almanackan införd».

Såsom skäl för den i förstnämnda motion gjorda hemställan har herr *Johansson* i Berga anfört följande:

Sedan år 1747 hade kongl. vetenskapsakademien haft privilegium att utgifva almanackan.

Bih. till Riksd. Prot. 1899. 8 Saml. 2 Afd. 2 Band. 11 Häft. (N:o 12.) 1

Akademien hade öfverlåtit tryckning och förlag sedan nära 70 år till firman Norstedt & Söner, som derför betalade årligen öfver 90,000 kronor och likväl derpå hade en mycket stor förtjenst.

Priset på lilla almanackan var för 100 år sedan blott 3 öre, hade tid efter annan ökats och var 1858 (4 skillingar banko) 12 öre, men blef då, enligt kongl. brefvet den 1 juli 1858, ökad med 17 % till nuvarande 14 öre per exemplaret, häftadt och skuret.

Ehuru detta pris för ett så litet tryckalster vore vida öfver andra småskrifters relativa pris, så vore derom intet att säga, då akademien derpå fått ökad årsinkomst; men då den stora allmänheten, äfven i den minsta koja, årligen bidroge till denna betydliga inkomst, så vore det rättvist och billigt, att lilla almanackan uppställdes på ett enklare, begripligare och således ändamålsenligare sätt, än hvad nu vore fallet.

Hvar och en, som ville granska denna kalender, skulle erkänna, att det vore ytterst få, som förstode den i alla delar, i synnerhet som dess uppställning vore lika inkrånglad, som den var i gamla tider. Sålunda kunde med skäl anmärkas:

att å sidan 3 under »tecknens bemärkelse» de sista raderna äro ganska svårfattliga. Det skall betyda: att tidsuppgift före ordet »f. m.» betyder eftermiddag och efter samma ord betyder förmiddag;

att sista bokstafven å samma sida S icke är uttydd (skall troligen vara märke för bokbindaren, att upplagan är för Stockholms horisont(?)). Samma S. förekommer öfverst å sidorna 4—27 och är en ledning, som borde gifvas på annat sätt;

att djurkretsens figurer äro till ganska liten nytta, emedan icke en på ett tusen personer eller måhända mångdubbelt flera derpå aktgifva;

att den i synnerhet på landet ganska viktiga uppgiften om månens upp- och nedgång är på ett olämpligt sätt angifven. I de på samma firmas förlag utgifna större almanackornas och statskalenderns kalendarium är deremot för såväl solen som månen en kolumn för uppgång och en kolumn för nedgång, hvilket gör det mycket åskådligt;

att tecknen för planeternas uppgång äro äfven öfverflödiga, enär högst få personer kunna skilja planeter från fixstjornor; och

att, då dessa i allmänhet öfverflödiga uppgifter finnas i de större almanackorna, de allt för väl kunna uteslutas ur lilla almanackan, som är till gagn för menige man.

Tid efter annan hade almanackan blifvit förenklad. Så borttogs

1870 väderleks-förutsägelserna och tidigare siffrorna för gamla stilen samt angifvandet af tiden från verdens skapelse. Det kunde nu vara på tid att ytterligare förenkla och förbättra en bok, som vore allännare än någon annan och till hvars inkomstbringande förläggande äfven de fattigaste bidroge med sina 14 öre för hvarje år. Osökt framträdde härvid tanken på ökad införande af kortare, lättfattliga uppsatser i populära ämnen såsom ett önskemål.

I den motivering, som af herrar Carlson och Almqvist förebragts för det i deras motion framställda förslag, framhålla motionärerna till en början, att motionens framkomst närmast hade förorsakats deraf, att herr Johansson i sin nyss omförmälda motion ej berört den i deras tanke vigtigaste reform vår nuvarande almanacka kräfver, nemligen den föråldrade namnlängdens ersättande med en ny, mera tidsenlig och svensk.

I fråga om uppkomsten af almanackans namnlängd påpeka motionärerna, att den leder sitt upphof från medeltidens helgonkalender. Denna upptog idel namn på kyrkofäder, biskopar, martyrer och andra heliga män och qvinnor, hvilkas minne man velat hedra och hvilkas namn därför införts i en inom klostren förvarad kalender. Under den katolska tiden hade denna kalender varit af särskild, religiös betydelse, enär det var sed att uppkalla barnen efter helgon, och hvarje rättskaffens kyrkans son eller dotter måste betrakta såsom en hjertesak att på sin skyddspatrons eller skyddspatronesas dag bringa honom eller henne sin hyllning. Allännare dyrkade helgon, t. ex. jungfru Maria och den helige Petrus, hade till och med mer än en dag af året anslagen till sin dyrkan.

Den katolska namnlängden upptogs i almanackan och fick derigenom, icke minst efter det almanackan från och med år 1600 börjat årligen utgifvas, stor betydelse, äfven sedan den förlorat sin religiösa innebörd. Det hände nemligen ofta, att man gaf barnen namn efter den dag, å hvilken de blifvit födda, utan att man fäste sig vid den person, som gifvit dagen namn. Sålunda hade den katolska namnlängden i almanackan långt efter reformationens införande, ja, ända in i våra dagar bidragit att hos vårt folk undantränga de gamla svenska namnen och ge förherrskande inflytande åt namn af utländskt ursprung, äfven om de stundom uppträdde i mer eller mindre försvenskad form, såsom Anders (Andreas), Pål (Paulus), Per (Petrus), Nils (Nikolaus), Lars (Laurentius), Bengt (Benedictus), Karin (Katarina). Genom en med tillhjälp af tillgängliga kalendrar och kataloger verkställd undersökning af vårt namn-

förråd hade konstaterats, att af 133 de vanligaste fruntimmersnamnen 28 % voro af latinskt, 23 % af franskt och endast 12 % af svenskt ursprung samt att af 158 de vanligaste herrnamnen nära 22 % voro af hebreisk, öfver 23 % af tysk och endast närmare 20 % af svensk härkomst. (Prof. A. Noréén, Något om våra förnamn, 1897).

Till skada för en mera fosterländsk namngifning hade den svenska almanackans namnlängd ända till våra dagar fått bibehålla sin numera alldeles föråldrade, i väsentliga drag katolskt medeltidsartade karakter. Endast då och då hade med anledning af tilldragelser inom konungaborgen ett latinskt helgonnamn utbytt mot ett mera tidsenligt namn. Sålunda hade de populära namnen *Ingeborg* och *Ebba* insatts i stället för de absolut onyttiga Germanus och Fulgentius. Sådana af Kongl. Maj:ts tid efter annan vidtagna mindre ändringar i almanackans namnlängd visade emellertid, att en reform i den rigtning, som af många åstundades, torde ligga inom möjligheternas område. Det vore ej heller obekant, att ett förslag i samma rigtning i början af 1830-talet varit å bane, ehuru det den gången ej ledde till åsyftadt resultat.

Enligt motionärernas mening borde namnlängden i almanackan, sedan den längesedan förlorat sin katolskt-religiösa innebörd, väsentligen hafva två ändamål att fylla: *det ena* att vara en index å namn på sådana vårt folks och hela mensklighetens hjeltar, som varit af den betydelse, att de af en efterverld från slägte till slägte böra ihågkommas och hedras, med andra ord att vara ett slags nationelt och internationelt Pantheon, *det andra* att tjenstgöra såsom en välkommen hjälpreda vid namngifning.

Hyllade man denna mening, då måste man ock medgifva, att tiden vore inne att söka vidtaga åtgärder dels att aflägsna ur almanackans namnlängd sådana obskura och för vår tid alldeles betydelselösa helgonnamn, hvarmed den nu till ingen nytta vore öfverlastad, dels ock att i deras ställe införa sådana goda svenska namn, hvilkas spridning bland folket man ville främja, äfvensom å lämpliga dagar namnen på stora män och qvinnor, som förtjänade att särskildt hedras. Hvem skulle t. ex. vilja påstå, att vår almanacka skulle förlora något, om samtliga beteckningar för dagarne i veckan 29 maj—4 juni (Maximinus, Basilius, Petronella, Nikodemus, Erasmus, Marcellinus, Optatus) eller i veckan 11—17 september (Protus, Cyrus, Amatus, Korsmässa, Nicetas, Eufemia, Lambert) ströks och utbyttes mot mera tidsenliga namn? Borde i en svensk almanacka saknas så vackra och välklingande inhemska som Frithiof, Hjalmar, Ivar, Yngve, Björn, Folke, Halfdan, Håkan, Torsten, Inga, Ingegerd,

Signe, Helga, Valborg, Vendela, Astrid, Gunhild, Ragnhild, Hildur, Hervor, Nanna m. fl. Vore det för mycket att vid sidan af Erik den helige, Birgitta, Gustaf Adolf och Martin Luther, som redan fått plats i vår almanacka, rum der bereddes åt Birger Jarl, Engelbrekt, Linné, Tegnér, Berzelius med flere vår inhemska kulturs stormän?

Motionärerna hålla före, att de allra flesta, som ej vore fångna i författade meningar, skulle besvara dessa frågor afgjordt nekande. Flera beaktansvärda förslag hade också redan framträdt att i sådan riktning omskapa almanackans namnlängd; en fullständig ny sådan hade t. ex. utgifvits af Taflin (»röda korsets»), en annan af tidningen Nerikes Allehanda (den s. k. »nordiska»). Ingen af dessa på privat väg tillkomna namnlängder egde dock sådan vederhäftighet, att den skulle kunna uppträda med anspråk på att läggas till grund för en omarbetning af den nuvarande officiella; af förslagen framginge dock, att ett lifligt intresse för saken förefunnes hos allmänheten.

Skulle verkligen en ändring i det antydda syftet kunna med framgång genomföras, måste uppdraget att åstadkomma en sådan lemnas åt en myndighet med full auktoritet och i detta fall naturligen helst åt kongl. vetenskapsakademien, som ej blott egde privilegium på att utgifva almanackan, utan äfven hade vederbörliga förutsättningar för att med stöd af historiska och språkliga fackmäns utredningar åstadkomma ett förslag till ny namnlängd, som motsvarade de uppställda fordringarna och vore kritiskt hållbart. Nämnda akademi borde också kunna vaka öfver att en reform i enlighet med ofvan angifna grunder finge sin rätta omfattning, så att i vår almanacka inga beteckningar rubbades, som kunde anses vara af värde för den historiska traditionen. Ett vackert förarbete till åstadkommande af en ny mera nationel namnlängd kunde sägas vara gjordt genom den förteckning öfver svenska dopnamn, som offentliggjorts i Svenska landsmålsföreningarnas tidskrift, VI, 7.

Slutligen framhålla motionärerna, att den närvarande tidpunkten vid sekelslutet torde få anses särdeles lämplig för reformens genomförande, om nemligen den nya namnlängden kunde blifva färdig att införas i den almanacka, som skall öppna det snart tillstundande nya århundradet.

Hvad först herr Johanssons förslag beträffar, finner utskottet motionärens yrkande angående den s. k. lilla almanackans förbättrade upp-

ställning, ehuru ej berörande någon fråga af större vikt, dock vara förtjent af beaktande.

Att djurkretsens tecken saklöst kunna borttagas ur en almanacka, som närmast är afsedd för menige man, torde vara påtagligt. Härigenom kunde lämplig plats beredas för införande af en fullständig tabell öfver månens upp- och nedgång, hvilket lärer få anses önskvärdt. Vid en dylik förändring torde äfven böra tagas i öfvervägande, huruvida icke beteckningssättet för tidsbestämningarna, särskildt i fråga om för- och eftermiddag, skulle kunna förenklas och möjligen bringas i öfverensstämmelse med det beteckningssätt, som numera användes i tidtabellen för jernvägarne.

Likaledes vill utskottet förorda motionärens förslag, att i en bok, som eger större spridning än kanske någon annan, korta, lättfattliga uppsatser i större antal än hittills införas, och att dervid företrädesvis sådana ämnen väljas, som kunna vara den stora allmänheten till verkligt gagn. Särskildt skulle införandet af enklare statistiska tabeller rörande landets folkmängd och ekonomiska förhållanden, uppgifter angående fridlysningstiden af vildt o. d. vara egnadt att öka almanackans användbarhet och allmännyttiga beskaffenhet. I detta likasom i flera andra afseenden torde det sätt, hvarpå de norska och danska almanackorna äro uppställda och redigerade, förtjena att uppmärksammas.

Deremot lærer motionärens uttalade önskan, att tecknen för planeternas uppgång skulle ur almanackan utgå, ej böra efterkommas, då dessa tecken för många äro af intresse; och helt och hållet obefogad synes motionärens anmärkning beträffande horisonttecknet »☉», som för almanackans tryckning och bindning är af praktisk betydelse, då det är afsedt att skilja almanackan för Stockholms horisont från andra orters, såsom t. ex. Lunds.

Vid en granskning af den s. k. lilla almanackan i dess nuvarande skick har utskottet icke kunnat undgå att anmärka — något som ej af motionären berörts — att den nu använda frakturstilen är mindre lämplig och borde utbytas mot en tidsenligare och redigare, samt att det gällande priset, 14 öre per exemplar häftadt och skuret, torde få anses ganska högt i förhållande till nämnda editions nuvarande omfång och typografiska utstyrsel.

De ofvan uttalade önskningsmålen synas utskottet dock ej vara af den betydelse, att de i och för sig torde berättiga till en Riksdagens skrifvelse, utan att samtidigt frågan om namnlängdens omredigering påyrkas. Med denna uppfattning finner också utskottet, att det i motionen n:o 237 framställda förslaget för åstadkommande af en mera tidsenlig och svensk namnlängd i almanackan bör vinna Riksdagens bifall.

Redan det af motionärerna påpekade förhållandet, att vår nuvarande almanackas namnlängd innehåller en stor del obskura och numera betydelselösa helgonnamn från den katolska tiden af den beskaffenhet, att de vid namngifning svårligen kunna användas, synes utskottet tala för att tiden borde vara inne att utbyta dessa mot andra af svensk härkomst, hvilka, såsom af motionärerna framhållits, i allt för ringa antal förekomma i almanackans alldeles föråldrade namnlängd.

Att en önskan, att denna namnlängd må göras mera tidsenlig och svensk, är temligen allmän, synes också framgå af åtskilliga omständigheter. Förutom de försök till åstadkommande af en sådan namnlängd, som finnas i motionen omförmälda, och det af P. M. A. Säve redan år 1874 framställda förslaget, vill utskottet i sådant afseende påpeka icke blott det intresse, hvarmed saken omfattats inom pressen, utan äfven tvenne nya förslag i samma rigtning, som kommit till utskottets kännedom. Dels har nemligen till utskottet blifvit öfverlemnad en af den kände släktforskaren Gabriel Anrep upprättad namnlängd, afseende att införa omkring 130 nu allmänt brukliga namn i stället för ett lika antal föråldrade; dels lärar ock, enligt hvad utskottet inhemtat, en af de aderton i Svenska akademien, kanslirådet N. F. Sander, vara sysselsatt med utgifvandet af ett på fleråriga förarbeten grundadt förslag, gående i hufvudsakligen samma rigtning som det i motionen åsyftade.

Om sålunda intresset för att ny tidsenlig namnlängd skall komma till stånd med skäl kan anses ganska utbredt, så synes det utskottet likväl vara af vigt, att man vid reformens genomförande går till väga med all varsamhet, så att inga beteckningar i den nuvarande namnlängden rubbas, som kunna anses ega värde för den historiska traditionen. Garantien härför torde bäst och säkrast vinnas derigenom, att namnlängdens omredigering öfverlemnas åt kongl. vetenskapsakademien, hvilken, såsom motionärerna framhållit, eger nödiga förutsättningar för att åstadkomma den utredning, som bör föregå fastställandet af en ny namnlängd i almanackan.

Vid utarbetandet af denna namnlängd bör, enligt utskottets mening,

väsentligen läggas till grund de båda principer, som af motionärerna framstälts, nemligen *dels* att fastslå vissa bemärkelsedagar för att bevara i folkets minne namnen på stora, i fosterlandets utveckling på ett betydelsefullt sätt ingripande personligheter, *dels ock* att införa i större mängd än hittills allmänt brukliga namn af svenskt ursprung.

Vid omredigeringen synes det utskottet, att man jemväl borde uppmärksamma, att somliga namn, såsom Katarina, David m. fl., förekomma tvenne gånger under året, och att andra namn, såsom Philippus, Antonius, Georgius m. fl., hvilka bibehållit sin latinska slutstavelse, borde försvenskas.

Beträffande slutligen tidpunkten för reformens genomförande, anser utskottet, i likhet med motionärerna, att det vore särdeles önskvärdt, att den nya namnlängden kunde blifva färdig att införas i 1901 års almanacka.

Med anledning af förevarande motioner och på grund af hvad som sålunda anförts, föranledes utskottet hemställa,

att Andra Kammaren måtte för sin del besluta, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder för att *dels* almanackans namnlängd måtte göras mera tidsenlig och svensk, *dels ock* den s. k. lilla almanackan måtte erhålla en förenklad och förbättrad uppställning samt utan förhöjning af det nuvarande priset göras mera innehållsrik.

Stockholm den 7 april 1899.

Å utskottets vägnar:

EMIL HAMMARLUND.